

Vitalie PONOMARIOV*

UNELE ASPECTE ALE ACTIVITĂȚII COMUNISTE DIN BASARABIA ÎN ANII 1922-1923

Some Aspects Concerning Communist Activity in Bessarabia between 1922-1923

Abstract: This study covers important aspects and moments from the affiliation of the illegal Communist organisation in Bessarabia to the structures of the Communist Party from Romania in 1922-1923. The author used a vast material, including unpublished documents from the Archives of the Republic of Moldova, Romania and Ukraine.

Keywords: Romania, Bessarabia, Communist movement, Communist International, Balkan Communist Federation, Communist Party from Romania.

*

Trecerea organizației regionale basarabene în subordinea CC al P.C. din România. Considerații istoriografice

La începutul anului 1922, Comitetul Executiv al Internaționalei Comuniste a pus în discuție problema trecerii organizației comuniste basarabene în componența Partidului Comunist din România. În acest sens, la indicațiile Cominternului a fost lichidat Biroul Partidului Comunist al Basarabiei și Bucovinei, organizație în subordinea C.C. al P.C. (b) din Ucraina, care la 11 noiembrie 1921 substituise secția din Odessa a Zakordotului.¹ La 6 februarie 1922, în cadrul consfătuirii reprezentanților partidelor comuniste din cadrul Federației Comuniste Balcanice² la care a participat și Vasil Kolarov, membru al C.E. al Internaționalei Comuniste, a fost examinată problema lichidării Biroului basarabeano-bucovinean și s-a decis

---

* Universitatea de Stat „B.P. Hașdeu” din Cahul, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați; vitalie.ponomariov@gmail.com.

¹ Коммунистическое подполье Бессарабии (1918-1940). Т. 1. - Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1987, p. 324; Arhiva Organizațiilor Politice din Republica Moldova (în continuare AOSPRM), F. 50, inv. 3, d. 433, f. 1, 13-14.

² Potrivit procesului verbal, la consfătuirea din 6 februarie 1922 au participat G. Safarov, V. Kolarov, D. Popov (reprezentantul partidului comunist din Bulgaria), S. Marcovich (din partea partidului comunist din Iugoslavia), P. Vompe și Al. Grinștein (bolșevic basarabean, fost membru al secției din Odessa a Zakordotului). - AOSPRM, F. 50, inv. 4, d. 6, f. 1-2. De menționat că la consfătuire nu au participat reprezentanți ai Partidului Comunist din România.

transmiterea „aparaturii de legătură” a fostei structuri către Secția de Relații Internaționale (O.M.S. - *Otdel Mezhdunarodnoy Svyazi*)³ a Cominternului. Aceasta din urmă trebuia „să cerceteze aparatul de legătură, să facă schimbările necesare și reduceri în cadrul acestuia și să conducă în continuare toate legăturile cu România (*cu organizațiile subversive comuniste din România – n.n.*)”⁴. Drept urmare, C.C. al P.C. din România a primit directiva de a lua în subordinea sa și integra în cadrul mișcării comuniste române organizațiile comuniste din Basarabia și Bucovina, sarcină pe care a început să o realizeze chiar în luna februarie 1922, profitând în acest sens de alegerile parlamentare. De menționat că organizația comunistă din Basarabia va accepta formal decizia C.E. al Internaționalei Comuniste privind intrarea sa în componența Partidului Comunist din România abia în august 1922, cu ocazia conferinței regionale de partid.⁵

Problema trecerii în 1922 a organizației regionale de partid din Basarabia în subordinea C.C. al Partidului Comunist din România a fost apreciată diferit în istoriografie.

Istoriografia sovietică a căutat să acrediteze ideea că decizia C.E. al Internaționalei Comuniste și apoi rezoluția conferinței organizației de partid din Basarabia din august 1922 stabileau intrarea *temporară* a organizației comuniste regionale în componența P.C. din România. Astfel, potrivit istoricilor sovietici, era vorba de adoptarea unei tactici de moment, care presupunea acțiuni conjugate ale comuniștilor basarabeni și români în cadrul unui partid marxist unic, pentru „răsturnarea orânduirii burghezo-moșierești din România, reinstaurarea puterii Sovietelor în Basarabia și reunirea acesteia cu Patria socialistă”.⁶ În lucrarea *Очерки истории Коммунистической Партии Молдавии (Schife de istorie a Partidului Comunist din Moldova)*⁷, publicată la Chișinău în 1981, autorii susțin că situația internațională, sarcinile de mobilizare a maselor la luptă împotriva „claselor exploatare” și pentru „realipirea la Patria Sovietică” au fost premisele care au dus la unificarea acțiunilor organizației bolșevice din Basarabia cu cele ale comuniștilor

---

³ Secția respectivă coordona activitățile subversive și conspirative ale agenților comuniști în străinătate.

⁴ AOSPRM, F. 50, inv. 4, d. 6, f. 1.

⁵ De menționat că, până în momentul de față, atât rezoluția C.E. al Internaționalei Comuniste privind trecerea organizației comuniste din Basarabia în subordinea C.C. al P.C.R., cât și rezoluția conferinței regionale de partid din Basarabia din august 1922 încă nu au fost găsite. Mai multe documente provenind din cadrul mișcării comuniste din Basarabia fac referință însă la aceste rezoluții.

⁶ *Коммунистическое подполье Бессарабии (1918-1940)*. Т. II, Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1988, p. 6.

⁷ *Очерки истории Коммунистической Партии Молдавии*, Кишинев: Картя Молдовеняскэ, 1981.

români. „În aceste condiții complicate, în august 1922, comuniștii din Basarabia au intrat temporar în componența P.C.R., menținând însă în continuare legături cu partidul lor leninist – P.C.(b) din Rusia, cu P.C.(b) din Ucraina, care acordau forțelor revoluționare un ajutor politico-organizatoric inestimabil, în lupta lor de eliberare socială și națională”.⁸

De alte păreri sunt istoricii care au cercetat problematica mișcării subversive comuniste din Basarabia în perioada de după căderea comunismului. De exemplu, istoricul Ludmila Rotari susține că decizia C.E. al Internaționalei Comuniste poate fi considerată drept prima acceptare indirectă a faptului că Basarabia aparținea României. De această schimbare nu au știut însă să profite comuniștii români (în fapt străini), funcționari ai Cominternului. În legătură cu aceasta, Ludmila Rotari încearcă să explice motivul care i-a făcut pe istoricii sovietici să vorbească despre decizia amintită folosind mențiunea *temporar*, considerând că ei au căutat să justifice prin această interpretare acțiunile guvernului sovietic din anul 1940.⁹ Istoricul Gheorghe E. Cojocaru consideră că încadrarea din august 1922 a organizației comuniste din Basarabia, ne semnificativă numeric, în structurile Partidului Comunist Român, s-a făcut la comanda Moscovei și în scopul sporirii potențialului forțelor antiromânești.¹⁰

Nu știm sigur care a fost intenția adevărată care a stat la baza deciziei C.E. al Internaționalei Comuniste, dat fiind faptul că nu a fost găsit încă acest document care, cu siguranță, ar pune punctul pe *i* în această întrebare. E vorba despre prima recunoaștere indirectă a Unirii Basarabiei cu România de către Comintern sau a fost o acțiune tactică a P.C. (b) din Rusia dictată de noile realități intervenite în relațiile sovieto-române la răscrucea anilor 1920-1921, ajustată la strategia cominternistă de realizare a revoluției proletariatului la nivel mondial? Suntem înclinați să susținem mai curând cea de-a doua ipoteză, având în vedere faptul că aceasta este confirmată de mai multe documente ce provin din cadrul mișcării comuniste internaționale, dar și a celei din Basarabia. În acest sens este relevant textul unei adresări făcute de un grup de comuniști basarabeni celui de-al V-lea Congres al Internaționalei Comuniste (17 iunie-8 iulie 1924) cu privire la problema Basarabiei și a mișcării comuniste din provincie, precum și privind divergențele legate de această problemă, prezente în cadrul P.C. din România.¹¹ Potrivit documentului respectiv, trecerea organizației comuniste din Basarabia în componența P.C.R. a fost decisă din considerații

---

⁸ *Ibidem*, p. 203.

⁹ Ludmila Rotari. *Mișcarea subversivă în Basarabia în anii 1918-1924*, București: Editura Enciclopedică, 2004, p. 196.

¹⁰ Gheorghe E. Cojocaru. *Integrarea Basarabiei în cadrul României (1918-1923)*, București: Editura SEMNE, 1997, p. 129.

¹¹ AOSPRM, F. 50, inv. 2, d. 149, f. 13-15.

diplomatie, în condițiile noilor realități intervenite în relațiile Rusiei Sovietice cu România la răscrucea anilor 1920 și 1921, care cereau coexistența pașnică a celor două state. „Deși Rusia Sovietică nu recunoștea Basarabia a României, interesele de conviețuire pașnică ale ambelor state cereau să fie întrerupte relațiile organizațiilor basarabene cu structurile P.C. (b) R., care se aflau pe malul stâng al Nistrului, iar pentru legătura cu Cominternul acestea urmau să facă parte din P.C. Român”¹².

Primii pași de încadrare a organizației comuniste basarabene în P.C. din România. Alegerile parlamentare din martie 1922

La 17 ianuarie 1922, sesiunea C.E. al Federației Comuniste Balcanice, abordând printre alte probleme și „chestiunea română”, a stabilit ca partidul comunist român să activeze în condiții de legalitate și să se declare categoric „împotriva acțiunilor teroriste, ca și împotriva formării de grupări și organizații teroriste și militarea de orice fel.”¹³ În aceste condiții, P.C. din România a demarat în februarie 1922 acțiunile de integrare a organizației bolșevice din Basarabia, moment facilitat de alegerile parlamentare stabilite pentru luna martie a aceluiași an.

Se știe că alegerile parlamentare din martie 1922 au constituit momentul în care, pentru prima dată, P.C. din România a luat parte la o acțiune politică la nivel național, angajându-se în campania electorală cu un „program și lozinci revoluționare”.¹⁴ Campania electorală din 1922 a fost favorabilă pentru dezvoltarea P.C. din România, inclusiv în sensul inițierii unei conlucrări cu bolșevicii din Basarabia în cadrul aceluiași partid. În timpul alegerilor, se relevă într-un raport a lui M. Pauker prezentat C.E. al Internaționalei Comuniste în august 1922: „am reușit (...) să pătrundem pentru prima oară în Basarabia, să edităm acolo un ziar și să prezentăm o listă”.¹⁵ De menționat că pentru organizația comunistă din Basarabia participarea în alegerile parlamentare din martie 1922 a însemnat, în același timp, începutul trecerii la activitatea legală de partid.

---

¹² *Ibidem*, f. 13.

¹³ *Copilăria comunismului românesc în arhiva Cominternului*, București, 2001, p. 68-71 (Raportul lui Gheorghe Dimitrov «Dietrich» din 21 ianuarie 1922 adresat Prezidiului CE al Internaționalei Comuniste).

¹⁴ Mihail Rusenescu, Ioan Saizu. *Viața politică în România 1922-1928*, București: Editura politică, 1979, p. 144. În unele documente provenind din cadrul mișcării comuniste din România se remarcă importanța participării P.C.R. în alegerile parlamentare din martie 1922. De exemplu, în raportul întocmit de către M. Pauker și prezentat CE al Internaționalei Comuniste în august 1922 se arată: „Pentru prima oară în România, un partid cu teze revoluționare s-a angajat în alegeri. Pentru prima oară, deviza dictaturii poporului a fost opusă deschis Constituantei”. A se vedea în acest sens: *Copilăria comunismului românesc în arhiva Cominternului*, p. 88.

¹⁵ *Ibidem*, p. 87.

La 15 februarie 1922 comuniștii basarabeni au acceptat propunerea C.C. al P.C. din România de a participa în alegerile parlamentare cu o listă comună de candidați. În același timp, un grup de bolșevici basarabeni ce se aflau la acel moment în închisoarea de la Văcărești¹⁶ a făcut o adresare către tovarășii lor din Basarabia, chemându-i să se implice în campania electorală și să susțină lista candidaților comuniști.¹⁷ După o scurtă trecere în revistă a problemelor mișcării comuniste din provincie, autorii scrisorii menționau că „tânărul partid comunist din România, după ce a izgonit centriștii din rândurile sale (...) și-a trimis îndată reprezentanții săi în Basarabia, pentru a vă ajuta să vă încadrați în viața politică”. Ei chemau: „Tovarășii! Noi știm că priviți cu antipatie viața politică din România. Noi înșine v-am chemat, în noiembrie 1919, să boicotați alegerile (...) La moment, participarea este datoria fiecărui muncitor, care nu vrea să trădeze interesele sale de clasă (...) Pentru victoria listei comuniștilor!”¹⁸. La 3 martie 1922 pe paginile ziarului *Înainte* a fost publicat un apel asemănător, adresat muncitorilor din orașul Chișinău. Deși erau conștienți de scorul electoral nesemnificativ pe care urmau să-l obțină, comuniștii priveau alegerile parlamentare ca pe o oportunitate de a recruta noi activiști de partid și de a mobiliza muncitorii la lupta de clasă. În cadrul apelului a fost inserată lista comună de candidați comuniști: 1) Al. Rubinștein, 2) Gh. Tănase, 3) T. Marin, 4) Gh. Cristescu, 5) B. Stefanov, 6) P. Constantinescu-Iași, 7) D. Fabian-Finkelștein și 8) Al. Dobrogeanu-Gherea. De menționat că ultimii șase din cei opt candidați de pe lista comună se aflau la momentul alegerilor în închisoare.¹⁹

În timpul campaniei electorale, la Chișinău a fost editat ziarul *Înainte* („Вперед”) - primul ziar legal al comuniștilor din Basarabia. Acesta a fost tipărit cu susținerea financiară a P.C. din România și cu ajutorul nemijlocit al comunistului ieșean Gh. Tănase, desemnat responsabil de editare de către C.C. de la București, ne arată raportul lui M. Pauker.²⁰ În redacția publicației au fost încadrați bolșevicii basarabeni Al. Rubinștein și S. Timov (Tinkelman), secretarul comitetului regional al Comsomol-ului²¹. Ziarul era editat de trei ori pe săptămână, cu patru pagini, din care trei erau redactate în limba rusă și una în limba română. De menționat că ziarul

¹⁶ Este vorba despre bolșevicii basarabeni P. Tkacenko, S. Bubnovskii, Iu. Peceniuk, M. Serebrier, M. Blank, M. Boceacer, M. Broitman, care au fost arestați pe parcursul anului 1921 și erau judecați în cadrul „procesului celor 270”. – A se vedea: *Коммунистическое подполье Бессарабии (1918-1940)*. T. 1, p. 336.

¹⁷ *Ibidem*, p. 332-336. De notat că adresarea în cauză a fost publicată în ziarul comunist *Socialismul* din 4 martie 1922.

¹⁸ *Ibidem*, p. 333-334.

¹⁹ *Ibidem*, p. 336-338.

²⁰ *Copilăria comunismului românesc în arhiva Cominternului*, p. 88.

²¹ *Коммунистическое подполье Бессарабии (1918-1940)*. T. 1, p. 336.

Înainte a fost tipărit numai în perioada campaniei electorale, după alegeri fiind sistată editarea acestuia „din lipsă de bani”.²² În legătură cu sistarea publicării ziarului, în raportul amintit se arată însatisfacțiile C.C. al P.C. din România privitor la rezultatele obținute în Basarabia în urma participării în campania electorală. În acest sens, M. Pauker susținea: „Campania electorală din Basarabia putea avea valoare numai în cazul în care noi am fi fost în stare să continuăm publicarea ziarului și să organizăm masele muncitorești, cel puțin din punct de vedere sindical. N-am putut realiza aceasta. Situația generală, teroarea, dezorganizarea (...) în două părți explică folosirea incompletă a campaniei electorale”.²³

Problemele integrării organizației comuniste din Basarabia în P.C. din România: separatismul pro-sovietic, tendințele teroriste și spionajul

Deși, în contextul campaniei electorale din 1922, a reușit să pătrundă în Basarabia și a obținut anumite rezultate în sensul conlucrării cu organizația comunistă de aici, C.C. al P.C.R. a întâlnit în același timp o rezistență serioasă, tendințe separatiste precum și alte piedici din partea majorității covârșitoare a bolșevicilor din Basarabia. Aceasta se explica prin faptul că ei se orientau spre Rusia Sovietică și erau eficienți doar în condițiile de activitate ilegală subversivă, mizând pe situația revoluționară.²⁴ În acest sens sunt relevante relatările lui M. Pauker din raportul din august 1922²⁵, pe care l-am menționat mai sus. Referindu-se la organizarea și activitatea în ilegalitate, comunistul român relatează: „Un pericol continuu pentru partid venea de la tovarășii rămași de la fostele organizații ilegale din Basarabia, care aveau ei înșiși o existență ilegală. A trebuit să-i dezinteresăm și pentru aceasta a fost nevoie de mulți bani”.²⁶ M. Pauker relevă informații despre conflictele interne din partid, subliniind îndeosebi problemele C.C. al P.C.R. în relațiile cu organizația basarabeană. El arată că aceasta se afla sub „larga protecție a Zakordot-ului de la Odessa” care trimitea „numai bani și provocatori”, ceea ce a avut drept rezultat arestarea a numeroși bolșevici și descoperirea a diferitor

²² *Copilăria comunismului românesc în arhiva Cominternului*, p. 88-89.

²³ *Ibidem*, p.88.

²⁴ AOSPRM, F. 50, inv. 2, d. 149, f. 13-15 (Scrisoarea unui grup de comuniști basarabeni, adresată Congresului al V-lea al Internaționalei Comuniste, referitoare la problema basarabeană și a mișcării comuniste din Basarabia și la divergențele în acest sens din cadrul P.C. din România); *Ibidem*, inv. 3, d. 105, f. 1 (Raportul informativ privind mișcarea comunistă din Basarabia, din 28 decembrie 1925, semnat de către E. Sovetova «Nora», secretarul comitetului regional din Basarabia al Comsomol-ului).

²⁵ *Copilăria comunismului românesc în arhiva Cominternului*, p. 71-98.

²⁶ *Ibidem*, p. 91.

comitete²⁷ și, în ultimă instanță, a facilitat instaurarea hegemoniei unui oarecare Sania²⁸, alias Bonaparte, asupra mișcării comuniste din Basarabia. Acesta din urmă a rupt legăturile cu C.C. de la București și, dispunând de resurse bănești considerabile²⁹, a atras sub controlul său mișcarea comunistă din Bucovina și Iași, atrăgându-l de partea sa și pe Gh. Tănase³⁰ și astfel determinând scindarea partidului în două. Abia după arestarea lui Sania și a întreruperii legăturilor cu Odessa, P.C. din România a adus, „puțin câte puțin, fie și formal, Basarabia și Iașiul” sub conducerea sa. M. Pauker relevă faptul că în urma conflictului nu a mai rămas nici o organizație de partid și de tineret în Basarabia, ceea ce, considera el, era bilanțul activității Zakordot-ului.³¹

În raport se vorbește și despre practica Razvedot-ului³² de a folosi organizațiile comuniste din România ca mijloc de informare, ceea ce, menționa M. Pauker, punea în mare primejdie partidul. Îndeosebi colaborau cu structurile sovietice de spionaj bolșevicii din Basarabia care „sunt gata mereu să aplece urechea de partea cealaltă a Nistrului și sunt înclinați să stabilească relații ilegale, adică fără știința Comitetului Executiv (C.C. al P.C.R. – n.n.)”. Sumele extraordinare de bani achitate de Razvedot îi atrăgea nu doar pe tovarăși să devină funcționari ai acestei structuri de spionaj, ci și pe detectivii români.³³ De asemenea, raportul relatează și despre tendințele teroriste radicale ale bolșevicilor basarabeni, care sunt cauzate de *teroarea* autorităților române și „primesc mereu asistență morală și materială din partea cealaltă a Nistrului”³⁴.

Bolșevicii basarabeni mențineau legături cu structurile sovietice din stânga Nistrului nu doar din considerente financiare, ci, în primul rând, din cauza tendințelor lor separatiste în raport cu România și implicit față de C.C. al P.C.R. Ei au interpretat decizia C.E. al Internaționalei Comuniste privind trecerea lor în subordinea Comitetului Central de la București drept un act prin care ar fi fost recunoscută indirect Unirea Basarabiei cu România. De menționat că în aceeași

---

²⁷ *Ibidem*, p. 88.

²⁸ Este vorba despre bolșevicul basarabean Alexandr Dobroceaev (Wolf Beer).

²⁹ În același raport, M. Pauker relatează despre cheltuielile considerabile pe care le-a făcut comitetul basarabean sub conducerea lui Sania în perioada campaniei electorale: „Este de remarcat faptul că în timpul campaniei electorale și în toată luna următoare, cu editarea zilnică a ziarului nostru și cu editarea săptămânală a ziarului tineretului, susținut de noi, n-am cheltuit decât 100.000 lei, pe când Comitetul Central din Basarabia (Sania) a cheltuit doar în timpul campaniei electorale 100.000 de mărci de la Sofia și 600.000 de lei de la Odessa”. A se vedea *Copilăria comunismului românesc în arhiva Cominternului*, p. 89.

³⁰ Gh. Tănase a fost un lider important al socialiștilor din Iași.

³¹ *Copilăria comunismului românesc în arhiva Cominternului*, p. 88-89.

³² Este vorba despre Serviciul de spionaj sovietic.

³³ *Copilăria comunismului românesc în arhiva Cominternului*, p. 95.

³⁴ *Ibidem*, p. 93-94.

termeni a înțeles decizia Internaționalei Comuniste și conducerea P.C. din România, precum și unii comuniști din Basarabia. Cei din urmă s-au conformat deciziei și au considerat că este necesar să schimbe orientarea politică a mișcării comuniste din Basarabia: „adică să lupte cu atracția spre Rusia a țărănimii basarabene, să includă muncitorul orășean și țăranul în cursul vieții politice românești”. Ei au pus la baza tacticii lor „unirea definitivă și ireversibilă a Basarabiei cu România”.³⁵

Cea mai mare parte a agenților comuniști din Basarabia au condamnat însă decizia Internaționalei Comuniste. Ei erau nemulțumiți că n-au primit nici un ordin din partea P.C. (b) din Rusia de a întrerupe relațiile cu structurile sovietice din stânga Nistrului și de a lucra în subordinea C.C. al P.C. din România.³⁶ Drept consecință, în rândurile mișcării comuniste basarabene se instaurase o stare de inactivitate, însoțită de plecări a numeroși bolșevici din Basarabia în Rusia Sovietică. Starea de asediu și, în acest context, măsurile prompte și dure luate de Siguranță și Poliție împotriva tuturor celor implicați sau cel puțin suspectați de activitate subversivă, pe de o parte, și directivele de a trece la activitatea legală de partid, pe de altă parte, au accentuat nemulțumirile și au sporit numărul celor care alegeau să se refugieze în stânga Nistrului. În acest sens, în raportul lui M. Pauker din august 1922 se arată: „Din cauza terorii care domnea aici (*în Basarabia – n.n.*), tovarășii erau stăpâniți de panică. Pe circa zece amnistiați a trebuit să-i trecem frontiera. Alții au fugit de la noi, peste Nistru, pe ascuns. Aproape 40 de amnistiați au fost menținuți în stare de arest de către autoritățile militare, în scop de șantaj la sânge. Câțiva tovarășii (printre cei mai buni) au fost pur și simplu împușcați, iar execuția constatată oficial. Cu prețul celor mai mari dificultăți, am ajuns să menținem la Chișinău un tovarăș din Basarabia și să formăm o secție ilegală și un comitet regional”. Peste puțin timp, comitetul regional s-a ridicat contra partidului și a trimis un ultimatum, conform căruia „secția nu va continua să aparțină partidului decât în schimbul unui vărsământ imediat de aproape 250.000 de lei și a trimerii în străinătate a 68 de tovarășii”.³⁷ Pentru a aplană conflictul, M. Pauker a mers la Chișinău unde a convins agenții comuniști de acolo să renunțe la ultimatum și să revină în partid. El constata că starea de spirit a tovarășilor din Basarabia era de o nervozitate extremă, iar cauza adevărată a dificultăților apărute între organizația

---

³⁵ AOSPRM, F. 50, inv. 2, d. 149, f. 13-15 (Scrisoarea unui grup de comuniști basarabeni, adresată Congresului al V-lea al Internaționalei Comuniste, referitoare la problema basarabeană și a mișcării comuniste din Basarabia și la divergențele în acest sens din cadrul P.C. din România).

³⁶ *Copilăria comunismului românesc în arhiva Cominternului*, p. 93; A se vedea pentru aceasta și declarația unui grup de bolșevici basarabeni, adresată Comisei pentru problema română pe lângă CE al Internaționalei Comuniste, în noiembrie 1923. – AOSPRM, F. 50, inv. 3, d. 87, f. 25-26.

³⁷ *Ibidem.*

regională și C.C. al P.C.R. pornea de la tendințele separatiste ale bolșevicilor basarabeni.³⁸

Amplificarea conflictului între organizația comunistă din Basarabia și C.C. al P.C. din România. Autodizolvarea comitetului regional de partid

Organizația comunistă din Basarabia a acceptat formal decizia C.E. al Internaționalei Comuniste privind trecerea în subordinea C.C. al P.C. din România abia în august 1922, cu ocazia conferinței regionale de partid. Rezoluția adoptată de conferință în acest sens stabilea „*intrarea determinantă*” a mișcării comuniste basarabene în componența partidului comunist român.³⁹ De menționat că textul rezoluției nu a fost găsit deocamdată. Informații despre acest act sunt însă relevate de unele documente mai târzii ale mișcării comuniste din Basarabia, cum ar fi de exemplu raportul din 28 decembrie 1925 semnat de către E. Sovietova (conspirativ Nora), secretarul comitetului regional al Comsomol-ului.⁴⁰

Îndată după conferința regională de partid s-a desfășurat o campanie de informare a membrilor mișcării comuniste basarabene cu privire la schimbările de ordin organizatoric și tactic, relatează raportul menționat.⁴¹ Agenții comuniști responsabili de campanie explicau că momentul revoluționar a trecut, iar activitatea de partid necesită o abordare nouă, fiind indicate în noile condiții „propaganda îndelungată, instruirea și organizarea elementelor muncitorească și țărănească”. În pofida acestui fapt, peste puțin timp, toți bolșevicii cu stagiu care și-au luat angajamentul să implementeze hotărârile conferinței din august 1922 au abandonat activitatea de partid și au plecat din Basarabia, invocând diferite motive. În opinia comunistei E. Sovietova, ei nu aveau de fapt experiența necesară pentru „activitatea îndelungată și intensă de organizare și de conducere a partidului comunist”, fiind deprinși cu activitatea ilegală și lupta nemijlocită și mizând, în trecut, pe situația revoluționară.⁴² Astfel, deși la conferința din august 1922 bolșevicii din Basarabia au acceptat formal trecerea în subordinea P.C. din România, ei vor continua să conteste decizia C.E. al Internaționalei Comuniste, pe care o considerau inoportună din punct de vedere politic, tactic și organizatoric în situația de atunci din Basarabia. Forma principală de contestare manifestată de către agenții comuniști era abandonarea activității de partid din Basarabia și plecarea lor în Rusia Sovietică.

---

³⁸ *Ibidem.*

³⁹ AOSPRM, F. 50, inv. 3, d. 105, f. 1-14.

⁴⁰ *Ibidem.*

⁴¹ *Ibidem*, f. 1.

⁴² *Ibidem.*

Divergențele de poziții privind încadrarea organizației comuniste din Basarabia în P.C. din România, tendințele teroriste și separatismul bolșevicilor basarabeni, precum și menținerea legăturilor cu structurile sovietice din stânga Nistrului, inclusiv cu cele de spionaj, au dus la aprofundarea conflictului între C.C. de la București, pe de o parte, și organizația de partid basarabeană, pe de altă parte. În timpul lucrărilor Congresului al II-lea al P.C. din România (Ploiești, 3-4 octombrie 1922), Haim Bogopolskii, reprezentantul comitetului regional de partid⁴³, a încercat să prezinte pasul comuniștilor din Basarabia față de trecerea lor în subordinea C.C. al P.C.R. Însă din cauza „intriștilor de culise și a fraudelor” nu a fost posibilă expunerea poziției proprii pentru a „duce lupta cu C.C. (*al P.C. din România – n.n.*)”, se arată într-o declarație a unui grup de bolșevici basarabeni din toamna lui 1923.⁴⁴

De notat că la Congresul al II-lea al P.C.R. a fost pusă în discuție problema națională din România.⁴⁵ Rezoluția, adoptată în concordanță cu hotărârile Conferinței a V-a a Federației Comuniste Balcanice (14-17 iunie 1922), stabilea că „problema naționalităților din România face parte integrantă din problema naționalităților din Peninsula Balcanică, care e locuită de un conglomerat de numeroase naționalități ce-și vor cuceri deplina libertate națională numai în cazul Republicii Socialiste Federative a Sfatului din Balcani”.⁴⁶ Astfel, P.C. din România a adoptat la congres o poziție opusă viziunilor bolșevicilor din Basarabia în problema națională, care se orientau spre Rusia Sovietică. Potrivit lor, mișcarea basarabeană putea fi „puternică și revoluționară” doar în cazul în care „se orientează spre Patria Sovietică și manifestă tendințe centrifuge, clătinaând stabilitatea politică a României Mari și stimulând celelalte minorități naționale la mișcare pentru autonomie și independență”.⁴⁷

Nereușind să-și expună propria poziție la congres și nefiind de acord cu linia politică generală a P.C. din România privind problema națională, precum și confruntându-se cu starea de inactivitate generală și părăsirea Basarabiei de către numeroși activiști, comitetul comunist basarabean a refuzat să-și ia în continuare responsabilitatea activității de partid și, peste puțin timp după Congresul al II-lea al P.C.R., s-a autodizolvat. Despre aceasta a fost informat C.C. al P.C. din România,

⁴³ *Коммунистическое подполье Бессарабии (1918-1940)*. Т. II, p. 16.

⁴⁴ AOSPRM, F. 50, inv. 3, d. 87, f. 25-28 (Declarația unui grup de bolșevici basarabeni adresată Comisiei pentru problema română pe lângă CE al Internaționalei Comuniste în noiembrie 1923).

⁴⁵ Raportul cu privire la problema națională din România a fost prezentat congresului de către comunistul Eugen Rosvan.

⁴⁶ *Socialismul*, Anul al XII-lea, nr. 192, 8 octombrie 1922; AOSPRM, F. 50, inv. 3, d. 80, f. 2.

⁴⁷ AOSPRM, F. 50, inv. 2, d. 149, f. 14.

care nu a reacționat însă în niciun fel la știre.⁴⁸ Drept urmare a luat amploare valul de plecări din Basarabia a activiștilor de partid: „Au început să plece în masă membrii organizațiilor locale și a celulelor, precum și cei rămași singuri care au pierdut legăturile cu întreaga mișcare și erau nemulțumiți de situația de inactivitate dictată de condițiile teroarei polițienești de coșmar, îndreptate în primul rând împotriva lor. Plecările au continuat până în prezent (*noiembrie 1923 – n.n.*), ducând la concentrarea în Rusia a celor mai bune forțe ale mișcării comuniste basarabene, a nucleului conducător călit în activitatea revoluționară”.⁴⁹ În așa mod, în ultimele luni din 1922 mișcarea comunistă din Basarabia a fost paralizată totalmente. Mai multe documente de arhivă, unele din ele inedite⁵⁰, relevă inexistența unei organizații comuniste regionale în Basarabia în perioada noiembrie 1922- 1925.

Conflictul între organizația regională din Basarabia și C.C. al P.C. din România, abordat în cadrul Comisiei pentru problema română pe lângă C.E. al Cominternului

În septembrie 1923, în cadrul Comisiei secrete a C.E. al Internaționalei Comuniste au fost puse în discuție problemele mișcării comuniste din Basarabia, în baza raportului prezentat de către V. Mițkevici. Raportorul a informat pe cei prezenți despre inexistența unei organizații de partid în această regiune, deși existau condiții prielnice de activitate. El a criticat P.C. din România ce se dovedise a fi slab, ineficient și nu manifesta nici un interes față de organizarea activității în Basarabia unde ar fi existat câteva mici grupulețe, ce se orientau însă spre organizațiile din Rusia și Ucraina și nu spre cea de la București. Comisia a stabilit că problema privind activitatea în Basarabia urma să fie discutată la viitoarea sesiune a Federației Comuniste Balcanice.⁵¹

Drept urmare, în scopul examinării conflictelor existente în cadrul P.C. din România, inclusiv a disensiunilor dintre agenții comuniști din Basarabia și C.C. de la București, C.E. al Internaționalei Comuniste a constituit Comisia pentru problema română și a invitat la lucrările acesteia o delegație a P.C. din România. În acest sens, C.C. al P.C. din România a delegat la Moscova pe Al. Korosi-Crișan și H. Sternberg. Într-o scrisoare adresată Prezidiului C.E. al Internaționalei Comuniste, la 17 octombrie 1923, cei doi comuniști români semnalau: „În ultimul timp, mai

---

⁴⁸ AOSPRM, F. 50, inv. 3, d. 87, f. 27.

⁴⁹ *Ibidem*.

⁵⁰ *Ibidem*, d. 105, f. 1-14 (Raportul informativ privind mișcarea comunistă din Basarabia, din 28 decembrie 1925, semnat de către E. Sovietova «Nora», secretarul comitetului regional din Basarabia al Comsomol-ului).

⁵¹ Ludmila Rotari. *Mișcarea subversivă în Basarabia în anii 1918-1924*, p. 199.

mulți tovarăși români, îndeosebi basarabeni, au părăsit țara și au emigrat în Rusia sovietică, neavând nici un motiv plauzibil pentru aceasta”⁵². Potrivit scrisorii, în Rusia se afla un grup semnificativ de tovarăși (vreo 40 de persoane) care nu și-au pierdut legalitatea șederii în România, printre ei fiind menționați H. Bogopolskii, M. Serebrier, M. Boceacer, Niunea și Lia Roitman, A. Toporovskaia, Tuba Mirskaia etc. Delegații C.C. al P.C. din România solicitau: „să fie luate măsuri severe pentru ca (...) prin intermediul P.C. din Rusia, ai cărui membri sunt, toți tovarășii să fie trimiși fără întârziere înapoi și să fie transferați în subordinea P.C. din România”⁵³.

La începutul lunii noiembrie 1923 un grup de activiști de partid din Basarabia aflați în Rusia Sovietică au adresat o declarație Comisiei pentru problema română, în care se releva existența unui conflict între organizația regională din Basarabia și C.C. al P.C. din România⁵⁴. Semnatarii declarației menționau că „acest conflict are, fără îndoială, rădăcini adânci, în primul rând din cauza divergențelor tactice și organizatorice dintre cele două organizații și, în nici un caz, el nu poate fi privit ca o simplă ceartă”⁵⁵. În acest document se mai arată că agenții din Basarabia nu întreprinseseră nimic pentru a clarifica situația. Fiind faptul că C.C. al P.C. din România a privat-o de legăturile directe cu Internaționala Comunistă, organizația de partid din Basarabia nu a avut posibilitatea să-și facă cunoscut punctul de vedere inclusiv în ceea ce privește hotărârea ei de autodizolvare. Cu toate acestea, unii comuniști basarabeni au prezentat rapoarte în care vorbeau despre situația activității comuniste din Basarabia, dar care, din cauza caracterului individual și neoficial, n-au ajuns la Secretariatul Cominternului. Printre acestea se numără: raportul lui M. Zalkind, fost secretar al comitetului regional din Basarabia, înmânat reprezentantului Secției de Relații Internaționale și lui P. Vompe la cel de-al IV-lea Congres al Internaționalei Comuniste și raportul informativ semnat de comunistii H. Bogopolski, M. Zalkind și Gh. Starâi care a fost prezentat lui V. Mițkevici, reprezentantul Secției de Relații Internaționale.

Comuniștii basarabeni își fac cunoscută poziția față de problemele existente în relațiile lor cu C.C. al P.C. din România și înaintează propuneri concrete privind soluționarea acestora. Declarația punctează în acest sens următoarele:

1) Deși aveau viziuni diferite referitor la includerea organizației basarabene în rândurile P.C. din România, ei considerau decizia C.E. al Internaționalei Comuniste obligatorie. În același timp, semnatarii declarației consideră că „trecerea unei organizații regionale întregi dintr-o secție în alta a Cominternului trebuia să fie pregătită în mod corespunzător de o conferință specială, iar decizia trebuia adoptată

⁵² AOSPRM, F. 50, inv. 4, d. 87, f. 71, (fotocopie după originalul în limba germană).

⁵³ *Ibidem*.

⁵⁴ AOSPRM, F. 50, inv. 3, d. 87, f. 25-28.

⁵⁵ *Ibidem*, f. 25.

de către delegați cu drepturi depline ai organizației, ceea ce nu a avut loc, potrivit datelor absolut precise de care dispunem”⁵⁶. Conform lor, decizia C.E. al Internaționalei Comuniste a fost adusă la cunoștința activiștilor de partid din Basarabia de către C.C. al P.C. din România, care nu se bucura de încrederea celor din Basarabia.

2) Problema nu ținea de lipsa de dorință a comuniștilor din Basarabia de a activa, ci de linia greșită a activității de partid adoptată de către C.C. al P.C. din România. Ei criticau C.C. al P.C. din România pentru că era alcătuit din „intelectuali burghezi, proveniți ieri din partidele burgheze din România (Pauker, Cruceanu, Macovei), ce au adus în rândurile mișcării comuniste spiritul de politicianism și carierism politic, de intrigi de culise și diplomație balcanică”⁵⁷. În viziunea lor, P.C. din România „neavând tradiții revoluționare temeinice, fiind educat sub influența parlamentarismului oportunist în descompunere” era incapabil să activeze în condițiile de teroare polițienească. De asemenea, ei criticau C.C. al P.C.R. care a refuzat într-o formă evazivă să acorde ajutor organizației din Basarabia, invocând lipsa de mijloace financiare și de activiști. Acest motiv nu era plauzibil, deoarece ei erau informați că C.C. al P.C.R. a primit de la Zakordot sume importante de bani destinate activității în Basarabia⁵⁸.

3) Organizația de partid din Basarabia putea exista ca o organizație unică, care să cuprindă întreaga regiune, cu condiția existenței unui aparat ilegal și a activiștilor profesioniști care să deservească acest aparat. Potrivit lor, necesitatea creării unui astfel de aparat era determinată de „teroarea polițienească, care domnea în Basarabia, șomajul general în rândurile intelighenției revoluționare și a clasei muncitoare, precum și de faptul că majoritatea activiștilor basarabeni erau compromiși și se aflau sub supravegherea fățișă a Siguranței române”⁵⁹.

Nedorind să își asume responsabilitatea de a activa în Basarabia în condițiile descrise, comitetul regional basarabean a decis să se autodizolve. Drept urmare a acestei decizii a plecat din Basarabia un număr semnificativ de bolșevici, inclusiv cei din nucleul de conducere, care, potrivit semnatarilor declarației, erau „cele mai bune forțe ale mișcării comuniste, călitate în activitatea revoluționară”. Ei s-au stabilit cu traiul în Rusia.⁶⁰

În urma acestor constatări, semnatarii declarației propuneau realizarea următoarelor sarcini organizatorice: a) restabilirea aparatului ilegal de partid, folosind în acest sens „cadre de ilegaliști profesioniști și mijloace financiare, iar în

---

⁵⁶ *Ibidem*, f. 26.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 26-27.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 27.

⁶⁰ *Ibidem*.

privința Basarabiei o legătură nemijlocită cu Rusia pentru transportarea literaturii ruse”; b) excluderea din componența C.C. al P.C. din România a „grupului de politicieni burghezi care au uzurpat conducerea partidului (Pauker, Cruceanu, Macovei etc.)” și reorganizarea C.C. prin cooptarea „reprezentanților din provinciile nou-alipite și a muncitorilor revoluționari din cadrul organizațiilor opoziționiste (Iași, Galați etc.)”; c) întoarcerea în Basarabia a activiștilor de partid care au plecat, sarcină „realizabilă din punct de vedere tehnic doar în prezența condițiilor indicate” mai sus etc. De asemenea, ei rugau Comisia pentru problema română să accepte participarea reprezentanților bolșevicilor basarabeni aflați la Moscova la discuțiile pentru elucidarea conflictului existent.⁶¹

Declarația respectivă a fost semnată de către 16 bolșevici basarabeni, printre care și trei membri ai fostului comitet regional din Basarabia al P.C. din România, ales la conferința de partid din august 1922, anume M. Zalkind, fost secretar al comitetului, H. Bogopolskii și L. Kislovskia (Toporovskaia).⁶²

După cum a constatat și istoricul Ludmila Rotari, acest document este important din mai multe motive: în primul rând demonstrează existența unui conflict între agenții comuniști din Basarabia și C.C. al P.C. din România; în al doilea rând apare dorința celor din Basarabia de a deține legături directe cu Rusia; în al treilea rând dovedește prezența masivă în Rusia sovietică a agenților comuniști ce au fost condamnați în România, fiind în așteptarea unor noi ordine și instrucțiuni. De asemenea, documentul în cauză demonstrează inexistența unei organizații în Basarabia începând din anul 1922.⁶³

Situația va rămâne aproape neschimbată și în anul următor. Potrivit unei scrisori adresate de către un grup de bolșevici basarabeni Congresului al V-lea al Internaționalei Comuniste la începutul verii anului 1924, în Basarabia erau inexistente organizația regională de partid și mișcarea comunistă, care a fost dispersată și fărâmițată în mici grupuri în urma schimbărilor de ordin organizatoric și tactic din 1922.⁶⁴ Autorii adresării invocau drept cauze principale ale numeroaselor conflicte între bolșevicii basarabeni și C.C. al P.C. din România, precum și cele ale plecării activiștilor de partid din Basarabia, „lipsa activității vii și creative, inexistența unei organizații și a unei mișcări în mase și, ca temelie pentru acestea la rândul lor, orientarea politică față de mișcarea muncitorească română”.⁶⁵

---

⁶¹ *Ibidem*, f. 27-28.

⁶² *Ibidem*, f. 28. Ceilalți semnatari sunt R. Kogan, R. Rosinskii (Pupko), N. Bogopoliskaia, I. Rakitov, Andreev (Ilieș), Covaci, C. Fișer, I. Rabinovici, K. Raevici, I. Roitman, S. Bantke, T. Mirskaia și încă o persoană al cărei nume este indescifrabil.

⁶³ L. Rotari. *Mișcarea subversivă din Basarabia în anii 1918-1924*, p. 200-201.

⁶⁴ AOSPRM, F. 50, inv. 2, d. 149, f. 13-14.

⁶⁵ *Ibidem*.

De asemenea, este relevant în acest sens și raportul deja menționat al comsomolistei E. Sovietova (Nora) din decembrie 1925, în care se constată caracterul fictiv al organizației regionale de partid. Comsomolista basarabeană încerca să explice această situație pornind de la „sarcinile de o dificultate colosală” stabilite în 1922, cărora nu li s-a atras o atenție cuvenită. Ea remarcă la sfârșitul raportului următoarele: „De acceptat drept adevărat faptul că în Basarabia nu există partid comunist, că în această parte (*teritoriu - n.n.*) activează alte organizații (*formațiuni politice - n.n.*), care au o abordare mai simplă și mai apropiată de mase”.⁶⁶

Conflictul din 1922-1923 între bolșevicii din Basarabia, ce s-au refugiat în mare parte în Rusia Sovietică, și C.C. al P.C.R., a fost aplanat temporar prin schimbările de ordin politic și tactic impuse de Internaționala Comunistă, inițial prin Federația Comunistă Balcanică, la sfârșitul anului 1923, în raport cu așa-zisa problema națională din România. Conferința a VI-a a Federației Comuniste Balcanice, care și-a ținut lucrările în decembrie 1923 la Berlin⁶⁷, a impus P.C.R. o rezoluție specială privind problema națională, care aprecia fals că România a anexat „mari părți ale altor popoare, aflate din punct de vedere politic, economic și cultural pe un grad mai înalt de dezvoltare” și stabilea lozinca eronată a autodeterminării până la despărțirea de România a unor provincii istorice.⁶⁸ Prin aceasta au fost anunțate de fapt acțiunile guvernului sovietic privind problema basarabeană pentru anul 1924: Conferința sovieto-română de la Viena⁶⁹, așa-zisa răscoală de la Tatar-Bunar (în fapt o operațiune a serviciilor secrete sovietice) și crearea unei republici sovietice pseudo-moldovenești în stânga Nistrului. În pofida acestor schimbări de ordin politic și tactic care au avut printre obiectivele principale și reanimarea mișcării comuniste în provinciile care s-au unit cu România în 1918, în Basarabia nu a existat o organizație regională de partid nici în anii 1924 și 1925. Marea majoritate a agenților comuniști care au activat în Basarabia înainte de toamna lui 1922 se aflau în U.R.S.S. O parte din ei a fost încadrată în instituțiile și structurile sovietice din R.A.S.S.M. Pușinii bolșevici care au rămas în Basarabia au avut o activitate nesemnificativă în această perioadă, fiind dispersați și supravegheați neîncetat și îndeaproape de către Siguranța română.

---

⁶⁶ *Ibidem*, inv. 3, d. 105, f. 13-14.

⁶⁷ După unele informații la Viena, iar după altele la Moscova.

⁶⁸ *Socialismul*, 29 februarie 1924.

⁶⁹ De notat că mai mulți istorici români au susținut ideea că, fiind recunoscută de puterile europene, URSS a folosit Conferința de la Viena ca un mijloc de propagandă în legătură cu problema Basarabiei. A se vedea în acest sens Al. Boldur. *Le Bessarabie et les relations russo-roumaines*, Paris, 1927; G. I. Brătianu. *La Bessarabie: droit nationaux et historique*, București, 1943; V.F. Dobrinescu. *Bătălia diplomatică pentru Basarabia*, Iași, 1991 etc.

Concluzii

Cercetarea profundă a activității comuniste din Basarabia în anii 1922-1923, bazată pe studierea unui material vast de arhivă, ne permite să facem câteva concluzii de bază:

- Decizia din 1922 a C.E. al Internaționalei Comuniste cu privire la trecerea organizației regionale de partid din Basarabia în subordinea C.C. al P.C. din România a fost o acțiune tactică de moment a P.C. (b) din Rusia, dictată de noile realități intervenite în relațiile sovieto-române la răscrucea anilor 1920-1921. Organizația comunistă din Basarabia a acceptat formal această decizie în august 1922, cu ocazia conferinței regionale de partid.

- La începutul anului 1922, P.C. din România a demarat acțiunile de integrare a organizației comuniste din Basarabia, utilizând în acest sens oportunitatea de participare în alegerile parlamentare din martie același an. Deși a reușit să pătrundă în Basarabia și a obținut anumite rezultate în sensul conlucrării cu organizația comunistă de aici, C.C. al P.C.R. a întâlnit în același timp o rezistență puternică, manifestări pregnante de separatism, tendințe teroriste, precum și alte piedici din partea bolșevicilor basarabeni. Această situație se explică prin faptul că ei au interpretat decizia privind trecerea lor în subordinea C.C. de la București drept un act prin care era recunoscută în mod indirect Unirea Basarabiei cu România. Bolșevicii din Basarabia se orientau însă spre Rusia Sovietică și erau eficienți doar în condițiile de activitatea ilegală subversivă, mizând pe o răscoală generală antiromânească în ținut.

- Încadrarea organizației comuniste din Basarabia în P.C. din România a avut două consecințe de bază: 1) În rândurile mișcării comuniste basarabene s-a instaurat o stare de inactivitate aproape totală, însoțită de plecări a numeroși bolșevici din Basarabia în Rusia Sovietică; 2) Divergențele de viziuni privind perspectivele organizației comuniste din Basarabia precum și problemele de integrare ale acesteia în structurile P.C.R. au dus la un conflict pregnant între C.C. al P.C. din România, pe de o parte, și organizația de partid basarabească, pe de altă parte. Drept urmare a conflictului, la sfârșitul anului 1922 comitetul regional din Basarabia a P.C.R. s-a autodizolvat, iar mișcarea comunistă din ținut a fost paralizată totalmente. Mai multe documente de arhivă, unele din ele inedite, ne relevă despre inexistența unei organizații comuniste în Basarabia în perioada noiembrie 1922-1925.